

A járvány okozta veszélyhelyzet hatása a humán(tudományi) kutatásokra – online konferencia

Az MTA–ELTE Lendület Lingvális Artikuláció Kutatócsoport és az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete szervezésében október 22-én, online formában megtartott konferencia célja a járványhelyzet humántudományi kutatásokra gyakorolt hatásainak, illetve az ezzel kapcsolatban felmerült problémáknak és kérdéseknek a bemutatása és megvitatása volt. A programban elsősorban alkalmazott nyelvészeti témák szerepeltek, de általánosabb kérdéskérdések is megfogalmazódtak, mind a kutatások módszertani vonatkozásai, mind pedig a kommunikációs és az oktatási aspektusok kapcsán.

A konferencia kerekasztal-beszélgetéssel indult, melyen olyan kutatás-etikai kérdésekre és megoldásokra helyeződött a hangsúly, melyek nem csak a járvány idején merülhetnek fel. A beszélgetést **Markó Alexandra** moderálta, **Papp Gabriella**, **Rónay Zoltán**, valamint **Szabó Gergely** reflektáltak a felmerült kérdésekre, illetve osztották meg tapasztalataikat, észrevételeiket. A kerekasztal-beszélgetés egyebek között érintette azt is, hogy milyen kutatás-etikai kérdések merültek fel a járványhelyzet kapcsán, illetve hogy voltak-e olyan helyzetek, megoldások, kihívások, melyek új megvilágításba helyeztek bizonyos kutatás-etikai kérdéseket. Ugyanakkor a beszélgetés résztvevői arra is kitértek, hogy hogyan és miért van szükség a kutatóintézményekben etikai bizottság működtetésére. Példaként elhangzott, hogy a rangosabb tudományos folyóiratok már csak kutatás-etikai engedéllyel engednek közölni publikációkat, ugyanakkor egy ilyen bizottságnak minden esetben, ahol empirikus kutatást végeznek a kutatók, hallgatók, feladata van. A jelen járványügyi helyzetben az egyetemen meghosszabbítottak bizonyos kutatás-etikai engedélyeket, illetve néhány esetben azért kellett módosítani a kutatás-etikai kérelmet, mert a kutatás a laboratóriumi körülményekről az online kutatásra váltott át. A járványhelyzet új kutatásokra gyakorolt hatásairól Rónay Zoltán elmondta, hogy karukon (ELTE PPK) negyven kérelem érkezett olyan vizsgálatokhoz, amely a járványhoz kapcsolódott (veszélykezelés és magatartásváltozások témájában, illetve olyan vizsgálatok, melyek célja annak feltérképezése, hogy a távolléti oktatást hogyan élték meg az oktatók és a hallgatók). Kérdésként felmerült, hogy hogyan lehet online térben megvalósítani a kutatások egyes fázisait. Ugyan vannak erre megoldások, de a kutatók vagy a tanulmányok lektorai és a szerkesztők nem érzik elég validnak az online válaszadást. Lehetséges megoldás anonim kérdőívek készítése a közösségi oldalakon, de felmerül a kérdés, hogy mennyire beazonosítható az adott személy, valódi-e a profil. Így ugyanazzal az eredményességgel nem tud megvalósulni egy kutatás az online térben, mint offline.

Szabó Gergely ismertette doktori kutatásának körülményeit, elmondta, hogy a terepmunkáját Spanyolországban végzi. Megjegyezte, hogy a járvány kapcsán két dilemma merült fel, elsőként az, hogy hogyan lehet a jelenléti módszereket

átültetni az online térbe. Felhívta a figyelmet arra, hogy amíg előben történik a találkozó az adatközlőkkel, addig a rögzítés diktafonon történik, viszont online beszélgetés esetén olyan szoftverek segítségével zajlik az adatfelvétel, amelyek esetén az adatkezelés nem mindig átlátható és biztonságos. Felmerül a kérdés, hogy mi történik az adatokkal az online térben. Ugyancsak dilemmát okoz az, hogy a kutatók mennyire betolakodók – ebben az amúgy is megterhelt élethelyzetben – a kutatás résztvevőinek életében. Egy kvalitatív kutatásban fontos, hogy mindent a kutatásban résztvevők igényeihez igazítsanak.

Papp Gabriella elmondta, hogy a kari (ELTE BGGYK) honlapjukon a kutatásetikai elvek mindenki számára elérhetőek, ezeket az MTA szabályaira, illetve a CRPD, azaz az ENSZ fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményére hivatkozva írják le. Két szempontot emelt ki ebből, hogy hogyan védheti a kutató a fogyatékos személyt, illetve hogy mit érdemes kutatni, ami támogatja a fogyatékkal élők speciális szükségleteit. **Rónay Zoltán** jelezte, hogy volt kutatás, amely esetén – a járvány miatt – felmerült a kérdés, hogy mennyire etikus, és mennyire érdemes most folytatni, hiszen a pszichológiai adatokat befolyásolja az a sajátos helyzet, amelyet a járvány idézett elő.

A beszélgetés során az a kérdés is felmerült, hogy kit védenek a kutatásetikai engedélyek, a résztvevők úgy látták, hogy kutatásetikai kérdésekben fontos megtalálni az egyensúlyt a kutató, az intézmény és az adatközlő között. **Rónay Zoltán** erre reflektálva megjegyezte, hogy a jogtudatosság szintje különböző Európában, Magyarországon alacsony, a jogi szövegek átolvasása, értelmezése nem bevett szokás.

Az ezt követő kerekasztal-beszélgetés résztvevőit **Grácsi Tekla Etelka** a járvány idején felmerült adatbázis-építési, valamint felvételkedészeti nehézségekről kérdezte. Bevezetőjében kifejtette, hogy több olyan kutatás van (többek között a saját, longitudinális vizsgálata), amelynek a célja kifejezetten egy hosszabb távú adatbázis-építés, és ezzel kapcsolatban több probléma is felmerült a jelen helyzetben, mivel sok esetben nem lehet eltolni vagy szüneteltetni a vizsgálatokat.

Bartha Csilla elmondta, hogy jelenleg több szótárprojekt, illetve korpuszépítés van folyamatban, ebből kettőt emelt ki, a regionális romani szótár készítését, illetve a jelnyelvi projektet. Ez utóbbival kapcsolatban céljuk egy multimodális szótár létrehozása, ami készen 50 000 felvételt fog tartalmazni, amihez jó minőségű jelnyelvi felvételeket kell készíteni. Az ezekhez szükséges anyagot egy speciális stúdióban rögzítették, ezt tavasszal, a korlátozások alatt szüneteltetni kellett, így sok kérdésben újra kellett tervezniük. Mivel a kijárási korlátozások alatt nem tudták a stúdiókörülményeket biztosítani, ezt úgy küszöbölték ki, hogy – engedéllyel – a mozgatható eszközparkot az egyik kutató otthonába szállították, illetve – amennyiben az megfelelő minőségű lett – az adatközlők saját készítésű felvételeit használták fel, kisebb módosításokkal, javításokkal. Elmondta, hogy a

jelnyelvi kutatások nemzetközileg is jelentősen sérülhetnek ebben az időszakban, mivel a résztvevők maszkhasználata is elképzelhetetlen a kutatások során.

Bóna Judit két kutatást mutatott be, az egyikben a GABI (Gyermeknyelvi beszédAdatBázis és Információtár) hanganyagán dolgoznak, a másiknak pedig a szklerózis multiplexes személyek nyelvi sajátosságai a témája. Az előbbi esetben iskolai környezetben tervezték az anyag felvételét, az utóbbinál évenként tervezték a felvételek készítését, már az első kör teljesítése is több találkozót igényelt egy-egy kísérletben részt vevő személlyel. A szklerózis multiplexes személyek esetében stúdiófelvételek is szükségesek voltak. A karantén ideje alatt sem az előbbit, sem az utóbbit nem tudták a terveknek megfelelően folytatni. A szklerózis multiplexes személyekre a COVID-19 különösen nagy kockázatot jelent, ezért a velük való találkozó a korlátozások alatt nem volt kivitelezhető, így a korábbi felvételeken készítettek pilotvizsgálatokat, illetve néhány tesztet online végeztek el.

Mus Nikoletta elmondta, hogy egy észak-szibériai veszélyeztetett nyelv szintaktikai és prozódiai szempontú vizsgálata, valamint a nyelvi adatok megfelelő minőségű felvétele és archiválása (egy esetleges, több évtizeddel későbbi kutatáshoz) a céljuk. A kutatás több nehézségbe ütközik, hiszen a vizsgált népcsoport egyik közössége jellemzően nomád életmódot folytat, vándorlása a rénszarvasok mozgásához igazodik, így a kapcsolatfelvétel is megnehezített. Ezt a problémát egy közvetítő segítségével, illetve megfelelő találkozópontra megtervezésével küszöbölték ki, amely 2020 májusára lett kitűzve. Ezt a találkozót a COVID-19 okozta helyzet megakadályozta, így a tervezett korpusz elkészítésének e fázisa megghiúsult. Ehhez kapcsolódóan megjegyezte, hogy a külföldi szakirodalom számos esetet mutat be, amely során a zárt közösségbe egy kutató belépését követően nem csak az adatközlő betegedett meg, így a kutatás ezen részét a biztos orvosi megoldásig szüneteltetik. Elmondta, hogy vannak már publikált források, melyekből kialakítottak egy korpuszt, illetve felmerült egy olyan applikáció használatának lehetősége, mellyel az adatközlő maga fel tudja venni, és felhőalapú tárolás segítségével rögzíteni tudja az adatait. Ezekon felül készítettek online teszteket is. Mus Nikoletta tapasztalatai szerint a személyes adatgyűjtés előnyösebb, az adatközlők fáradtságát könnyebb észlelni, mint egy online felvétel esetén, ahol nincs nonverbális motiváció.

Kas Bence és **Ózéné Kende Livia** részletesen bemutatták kollaboratív kutatásukat, mely egy csecsemőkutatási projekt nyomán következett. A Természettudományi Kutatóközpont Gyereklaborjának ellenőrzött laborkörnyezetében újszülötteket, illetve négy hónapos csecsemőket kezdtek el vizsgálni, melynek során hangészlelésre vonatkozó elektrofiziológiai mérések zajlottak. Vizsgálták a dajkanyelvi ingerekre való érzékenységet, illetve az anya dajkanyelvi megnyilvánulásait. Ezt a későbbiekben a nyelvi fejlődés sikerességével kívánják összevetni. A felmerült problémák, illetve az adatok teljesértékűsége kapcsán Kas Bence elmondta, hogy a járványhelyzet miatt több

adatpontot elvesztettek, hiszen fizikai találkozó nem jöhetett létre, több csecsemő esetében az adott életkorra vonatkozó vizsgálat elmaradt, csak a vizsgálat kérdőíves része folytatódott. A korlátozások után kialakítottak egy úgynevezett COVID-protokollt, mellyel a vizsgálatokat tovább folytathatják. A kutatás megfelelő kivitelezése érdekében bizonyos óvintézkedéseket tettek (légfertőtlenítő, illetve fertőtlenítő box alkalmazása, több vizsgálatnál másik szobából, monitoron keresztül kommunikált a kutatás vezetője a vizsgált személyekkel), azonban a genetikai mintavételezést teljesen elhagyták.

A második kerekasztal-beszélgetést követően szekció-előadásokra került sor. **Szánthó Zsuzsa és Deme Andrea** *A járványhelyzet okozta nehézségek és lehetőségek a beszéd kutatásban – egyetemi hallgatók tapasztalatai alapján* című előadása a kutatás és oktatás érintkezéséről szólt. A tavaszi félév során egy kurzus feladatai között egy kutatás megtervezése és kivitelezése is szerepelt. Mivel a szemeszter első néhány hete még a korlátozások előtti időszakra esett, a terveket ennek megfelelően állították össze. A karantén okozta helyzet miatt közösen tervezték meg, hogy hogyan lehetne a kutatásokat folytatni, illetve áthelyezni ezeket az online térbe. Az előadás ezeket az újításokat mutatta be, és több olyan előnyt is felsorolt, amely a változtatások nyomán jelentkezett. Ilyen volt például, hogy a hallgatók saját anyaggyűjtési tapasztalata nagyobb lett, illetve a külföldi személyek elérése is könnyebb volt az online térben. Konklúzióként az előadók hangsúlyozták, hogy a közös megoldáskeresés szükségszerű és igen hasznos volt, a kooperáció és a szolidaritás szerepe kiemelkedő ebben a helyzetben.

Csapó Tamás *Az élő helyett jó az online? Valós idejű hang- és képmódosító eljárások online platformokon* című előadásában az élő és az online platformokat vetette össze, bemutatva a valós idejű hangmódosító eljárások egyes formáit. Az előadó szemléltette azt, hogy ma már nagyon könnyű a hangunkon az online térben olyan változtatásokat végrehajtani, melyek befolyásolják a hallgatókat. Bemutatta, hogy mitől módosulhat az átvitt hang (az adó és a vevő oldaláról, illetve az átviteli eszközök által), illetve azokat a programokat, melyek célja a beszéd minél érthetőbb átvitele, és azokat a módszereket (háttérzaj szűrése, késleltetés, beszéd felgyorsítása, illetve beszédszerű részletekkel történő kiegészítés) melyek segítségével ezek a programok ezt eléri. Ezt követően bizonyos hangmódosító alkalmazásokat mutatott be, a saját előadásának hanganyagán változtatva ezekkel. Elmondta, hogy ezek egy virtuális hangkártyát hoznak létre a számítógépen, és ezen keresztül közvetíti a program a hangot a hanghívásokat biztosító telekommunikációs alkalmazásokba. Az előadás végén beszélt azokról a kutatási módszerekről, melyek kapcsolódnak a hangmódosító eljárásokhoz, például a beszélőtranszformációról, melynek során cél a forrásbeszélő hangjának átalakítása a célbeszélőére. Összegzésként elmondta, hogy egyelőre nem lehet felismerni azt, hogy az egyes alkalmazásokban hallott hangok hamisak-e, de már vannak erre vonatkozó törekvések.

Constantinovits Milán és **Vladár Zsuzsa** *Covido, ergo zoom* című előadásának témája a valós idejű online oktatás kommunikációs kihívásai voltak. A COVID-járvány hatással volt az online oktatás elterjedésére, ami átalakítja a megszokott kommunikációs tereket. Ezzel kapcsolatban kérdőíves vizsgálatot folytattak, melynek célcsoportjai egyetemisták és oktatók voltak. A megkérdezettek nagy részének korábban még nem volt tapasztalata az online oktatásban. A leggyakoribb szoftver, amelyet az adatközlők megjelöltek, a Zoom volt. Az online forma megbontja a verbális és nonverbális kommunikációs egységet, illetve a metakommunikációs eszközök egy része egyáltalán nem is jelenik meg ebben a formában. A szerzők azt találták, hogy a kommunikáció hatékonyságát a legjobban a szakadozó internet és a beszélő hangjának nehezebb érthetősége befolyásolta, illetve kitértek arra, hogy a válaszadók milyen egyenlőtlenségeket tapasztaltak a megszólalási lehetőségekben.

A délutáni program egyik kerekasztal-beszélgetésének témája az egészségügyi kommunikáció kutatásában, oktatásában és gyakorlatában megjelenő kihívások voltak. A beszélgetést **Kuna Ágnes** moderálta. **Csabai Márta** bemutatkozásában kiemelte, hogy elsődleges munkája jelenleg a kutatás és az egészségügyi kommunikáció oktatása. Mivel ezek nagyon gyakorlatias területek, a jelen helyzet jelentős kihívás elé állította őket. Elmondta, hogy a Gyógyító Nőkért Alapítvánnyal nagy erőfeszítéseket tesznek azért, hogy támogassák az egészségügyi szakembereket a COVID-helyzetben. Kiemelt projektként egy többéves európai partnerségi programról beszélt, ahol különféle tréningeket fejlesztenek orvosok számára, az orvosilag nem magyarázott tünetek interkulturális kommunikációjával kapcsolatban. Céljük olyan oktató programok fejlesztése, melyek Európában általánosan használhatók.

Gyórfy Zsuzsanna összefoglalójában kifejtette, hogy munkájuk során arra törekednek, hogy bemutassák, hogy az egészségügy digitalizációja hogyan alakult át, illetve az egyes digitális megoldásokat hogyan lehet használni. Az újítások közül kiemelte a robotok, drónok használatát, bemutatta továbbá a Telemedicina közfinanszírozott ellátásban használható projektet, illetve az infodémia, a túl sok, gyakran fals információk terjedésének jelenségét, melyet a járvánnyal majdnem egyenértékű problémának nevezett. Ezekhez kapcsolódva elmondta, hogy az egészségügyi kommunikációnak egy jelentős területe a közösségi oldalak adta lehetőségek megfelelő kihasználása. Ismertetett egy kutatást, melynek középpontjában a hazai influenzák információközvetítése szerepelt a járvány kapcsán. Megállapították, hogy az akár több milliós követéssel rendelkező médiaszemélyiségek kis hatást gyakorolnak a közvéleményre, nem közvetítenek információkat a felületeiken a járványról. Pozitív példaként a dán kormány programját hozta fel, mely során tini influenzákat kértek fel arra, hogy példaként álljanak a járványkezelésben a fiatalok előtt. **Horváth Tamás** az általa vezetett blogon, Facebook-oldalon és Twitter-fiókban folytat tájékoztató tevékenységet, elsősorban orvos kollégák számára. Ezek célja annak összegzése,

hogyan az orvosok hogyan profitálhatnak az internet adta lehetőségekből. Létrehozta az *Egészségkommandó* című weboldalt, mely egy hitelesítési rendszer a magyar egészségügyi honlapokra vonatkozóan. Kiemelte, hogy a COVID alatt az interneten való tájékozódás – a „fake news”-ok mennyisége miatt – nagyon sok csapdát rejt magában.

Koppán Ágnes és **Németh Zsuzsanna** arról számolt be, hogy 2016 óta létezik szimulációs orvosi kommunikációs oktatás a PTE intézményében. A kurzus folyamán a feladatok között szerepel az anamnézis felvétele, a kollégákkal való kommunikáció, illetve az érzelmileg erősen telített helyzetek megoldása. Ezen gyakorlatok kivitelezésében színészek segítségét vették igénybe, akik páciensként vesznek részt a gyakorlatokban. A feladatok végén értékelés következik, melyben a klinikus, a kommunikációs szakember és a színész fejtik ki meglátásaikat három aspektusból. 2020 márciusában teljesen újra kellett tervezni ezt a kurzust, a legfontosabb kérdés az volt, hogy az új szituációkat (például a telefonos első beszélgetés, látogatási tilalom) hogyan lehet online szimulációs gyakorlatokká alakítani. A helyzetnek vannak előnyei, mint például a meeting chat használata, de időben is könnyebben szervezhető az online feladatok. A hátrányai az online gyakorlatnak, hogy komplex szimulációra nem alkalmas, és korlátozott a nonverbális kommunikáció. A koronavírusnak óriási hatása volt az egészségügyi kommunikációra, illetve a Telemedicina megvalósulásával nagy perspektívák nyíltak meg.

Egy másik kerekasztal a *Digitális antropológia és nyelvészeti etnográfia* témájában zajlott. A beszélgetést **Lajos Veronika** moderálta, kérdéseire **Barabás Blanka**, **Bodó Csanád**, **Mester Tibor** és **Szabó Gergely** válaszoltak. A beszélgetés az elnevezések vizsgálatától indult, ennek kapcsán **Bodó Csanád** elmondta, hogy a nyelvészeti etnográfia erősen támaszkodik a nyelvészeti antropológia hagyományára, és a nyelvészeti etnográfia művelői jellemzően más területekről jönnek, általában szociolingvisztikával, alkalmazott nyelvészettel foglalkoznak, de vannak köztük antropológusok is. **Szabó Gergely** hozzátette, hogy az antropológusok között sem teljesen tisztázott, hogy az antropológia és az etnográfia pontosan hogyan különülnek el egymástól. Példának felhozta Monica Heller kanadai kutatót, aki szociolingvisztikai tankönyvet írt, és etnográfiai megalapozottságúnak nevezi kutatásait. Dell Hymes, akit sok antropológus és nyelvészeti etnográfus is hivatkozik munkájában, a munkáját a „beszélés etnográfiájá”-nak is nevezte. **Mester Tibor** kifejtette, hogy az utóbbi időben sok névvel illették már a kultúra online vizsgálatát, ezek közül két kifejezést használnak leginkább, a digitális etnográfiát és digitális antropológiát. Elmondta, hogy a megnevezés használatában eltérnek a vélemények, de abban egyetértés van a kollégák között, hogy ez önálló területté vált, ami saját módszertant, kutatási programot, intézményesülést jelent.

Lajos Veronika ezután azt kérdezte, hogy az új kommunikációs eszközöket hogyan tudja kihasználni a digitális antropológia. **Mester Tibor** példaként a

University of Kansas kutatóját említette, aki a Youtube platformját használja sokféleképpen, ennek előnye, hogy közvetlenül megoszthatók a tapasztalatok, és gyorsan lehet visszajelzést kapni. **Barabás Blanka** elmondta, hogy a doktori kutatásához kapcsolódó terepmunka – amit egy fesztiválon tervezett végrehajtani – elmaradt. A fesztiválokat szervező cégek online felületeken folytatott kommunikációját már vizsgálta, de az ilyen események résztvevőinek helyszíni vizsgálata a korlátozások miatt nem volt megvalósítható. Kiemelte, hogy az új helyzetben nehézséget okozott, hogy olyan személyekkel kellett a kapcsolatot felvenni, akikről nem sok előzetes információjuk volt. Pozitív tapasztalatként említette ugyanakkor, hogy gyakran voltak a résztvevők ennek ellenére felszabadultak, akikkel nyár elején beszéltek, a továbbiakban is hajlandóak voltak együttműködni, és folytatni a kutatást. Elmondta továbbá, hogy egy kutatócsoportnak is tagja, mely egy nyelvészeti etnográfiai vizsgálatot végez, ennek során már át tudtak ültetni feladatokat az online térbe. A vizsgálat kapcsán januárban volt az első terepmunka, egy csíkszeredai intézményben, nem sokkal később azonban bevezették a járvány miatti korlátozásokat. Mivel gyerekeket nem akartak az online térben megkeresni, ezért korábbi, már felnőttkorú diákokat szerveztek be.

Szabó Gergely összefoglalta a doktori kutatását; témája a külföldön élő magyaroknak a különböző életvilágokkal és nyelvekkel való kapcsolatának vizsgálata. Célja annak a feltérképezése, hogy hogyan változnak meg a transznacionális életút során a nyelvekhez, illetve a diskurzusokhoz való viszonyok. A kutatást Katalóniában élő magyarokkal végzi. Ehhez már korábban készített egy előzetes, kisebb terepmunkát, de a nagyobb terepmunka február végétől kezdődött volna. Kifejtette, hogy a járványhelyzet miatt a vizsgálat egyes részei elmaradtak, egyéni interjút tud csak készíteni, de így kevesebb ember érhető el. Az online fókuszcsoporthoz szervezése viszont pozitív tapasztalat, szerinte ebben mélyebb elemzési lehetőségek rejlenek. Folytatólagos csoportos interjúkat készít, ezeken az általa felvetett témákról beszélnek, de a kísérletben részt vevő személyek is hozhatnak fel témákat: az egyik adatközlő például feltette a kérdést, hogy világpolgárnak tartják-e magukat a résztvevők, illetve tőle, a kutatótól is kérte a véleményét.

Mester Tibor egy olyan példát hozott fel, amelyben egy amerikai kutatás során az iskolások médiahasználatát vizsgálták: hogyan alakul át a tinédzserek élete úgy, hogy kevesebb az offline interakció a mindennapjaikban. Az eredmény alapján azt a következtetést vonták le, hogy nem változik, csak más színterekre kerül át az interakció, de nem kevésbé szocializálnak. Saját hallgatóival kapcsolatban elmondta, hogy nehéz online formában bevonni, illetve a figyelmüket fenntartani, úgy, hogy nincsenek ott fizikai értelemben.

Bodó Csanád az általa vezetett részvételi etnográfiai kutatásról elmondta, hogy a fő cél annak a felmérése, hogy az milyen hatással működik, amikor egy veszélyeztetett nyelv eltűnése előtt adnak valamilyen intézményes támogatást. Ők

ezt a román nyelvre áttérő moldvai csángók esetében vizsgálják. Moldvában nincs magyar nyelvű oktatás, ezért a tehetséges gyerekek Csíkszeredában tanulnak. A kutatás célja az, hogy megnézzék, a románt vagy a magyart használják-e egymás között a kollégiumban élő gyerekek. Mivel a járvány miatt a kollégium bezárt, újra kellett tervezni a kutatás menetét. A kollégium volt diákjait keresték fel, illetve kérték meg, hogy készítsenek mini projekteket, olyanokkal, akik hozzájuk hasonlóan a kollégiumban tanultak.

Ezt követően a résztvevők azt a kérdést járták körül, hogy miért lesz egy digitális antropológiai projekt szükségszerűen részvételi. **Mester Tibor** a visszacsatolás azonnaliságát emelte ki, illetve azt, hogy ezeknek a publikációs platformoknak a segítségével nem csak a szűk szakmai körhöz jut el egy adott tanulmány, hanem többekhez, akik szintén tudnak rá azonnal reflektálni. Továbbá az online játékok kutatásában van olyan példa, amikor a kutató a többmillió felhasználói bázisból több ezer résztvevővel töltötte ki a kérdőívet, illetve egy aktív bázissal online vitatott meg egyes kérdéseket. Felmerül a kérdés, hogy ez az aktív részvétel mennyire befolyásolja az élelátást.

A kerekasztalt ismét több előadás követte. A szekció első, *Maszk használata kötelező! Nyelvi tájkép járvány idején* című előadását **Oszkó Beatrix** és **Várnai Zsuzsa** tartották. Bevezetőjükben bemutatták a járványhelyzet jogszabályi és törvényi hátterét, kiemelve a maszk használatára vonatkozó rendeleteket. Szükség teremtette műfajnak nevezték a bemutatott nyelvi tájképet. Az adatokat Budapesten gyűjtötték, céljuk a kereskedelemben a járványhelyzet kapcsán megjelenő feliratok vizsgálata volt. Az üzenetek megfogalmazása sokféle, és a felületek, hordozók is változatosak. Az üzenetek leginkább közterületen jelennek meg, ennek oka a tömegek elérése. Fontos, hogy azonnal meg lehessen érteni, mivel rövid ideig tud hatni. A vizsgált itemek célja a figyelem felkeltése, az emlékezetbe vésés, illetve az érdeklődés megragadása. A képi elem segíti a gyorsabb megértést, ugyanakkor előnyösebb, ha nem áll önmagában. Előadásukban a szerzők több üzenetet, illetve képet bemutattak, elmondták, hogy ezek vizsgálatát meg lehet közelíteni az udvariasság, a humor vagy a megszólító/megszólított szempontjából is.

Domonkosi Ágnes és **Ludányi Zsófia** *A járványhelyzet hatása az e-mailezési gyakorlatokra és kutatásukra* című előadásukban bemutatták, hogy hogyan alakul át az elektronikus levelezés, illetve milyen megkerülhetetlen hatással van a járványidőszak a kutatási közegre. Elmondták, hogy 2018 óta foglalkoznak a hallgatói-oktatói e-mailezés nyelvi jellegzetességével, a nyelvi kapcsolattartás formáival a felsőoktatásban. Aktuális vizsgálatuk alapjául is egyetemi oktatók hallgatókkal folytatott levelezése szolgált. A tartalom elemzése során kódolták a levélszervező formulákat, a levélkezdeteket és -zárlatokat. Elmondták, hogy a járványidőszakban szembesültek azzal, hogy a vizsgálati közeg módosult, a mennyiség jelentősen megnövekedett, így néhány módszertani kérdést is át kellett gondolniuk. Több új módszerhez folyamodtak, internetes közérdekű

levelezésekre kerestek rá, illetve levélgyűjtő felhívásokat tettek közzé közösségi platformokon. Céljuk annak megválaszolása volt, hogy a járványra utaló részek hogyan helyezkednek el a levél struktúrájában. Több példa bemutatásával szemléltették, hogy az udvariasság formáját átértékelte a járvány, a térbeli távolság nyelvi közeledést eredményez, illetve hogy egyértelműen a levelek zárórészében jellemző a járványra való utalás, míg a nyitó részben csak akkor fordultak elő ilyenek, ha a tartalom kifejezetten a járvánnyal kapcsolatos.

Bartha Csilla a *Nyelvi diverzitás – vészhelyzetben: Kutatói kihívások és gyakorlati válaszok a NyelvEsély kutatóhálózatban* című előadásában több projektet is bemutatott. Elmondta, hogy jelenleg sok feladat nem megvalósítható, többek között konferenciák, tréningek, iskolai környezetben végzett projektek. Emiatt fontos a feladatok áttervezése. Megjegyezte, a jelen helyzetben tény, hogy bizonyos csoportok még inkább perifériára kerültek, különösen a jelnyelvi beszélők, illetve a romani nyelvet használók. A jelnyelvi beszélőkkel kapcsolatban külön kiemelte a számukra fontos átlátszó maszk használatának lehetőségét. Elmondta, hogy céljuk e közösségek egészségügyi információkhoz való gyors hozzáféréseinek támogatása, többnyelvű tájékoztatás siket és cigány közösségek részére is. Részletesen beszélt gyerekeknek szóló kisfilmek jelnyelvi és romani nyelven való elkészítéséről. Kiemelte még a pedagógusok és szülők megszólításának fontosságát, hogy jelnyelven és romani nyelven több területen szükséges őket támogatni. Beszélt még támogató anyagok és multimodális tananyagok készítéséről, illetve egy COVID-korpusz kialakításáról, mely az operatív törzs jelnyelvre fordított tájékoztatóit tartalmazza.

Markó Alexandra, Csapó Tamás Gábor, Deme Andrea, Grácsi Tekla Etelka és Juhász Kornélia a szekció utolsó, *Kutatás pandémia idején: előnyök és hátrányok* című előadása során a Lingvális Artikuláció Kutatócsoport által végzett kérdőíves vizsgálat eredményeit mutatta be, amelyet negyven, öt különböző tudományágban dolgozó kutató töltötte ki. A kérdések kitértek arra, hogy mi okozta a kutatók legnagyobb problémáját a járványhelyzetben, illetve hogy milyen kompromisszumot kötöttek a megvalósítás érdekében. Vizsgálta továbbá, hogy a járványnak milyen negatív és pozitív hatásai voltak a tudományos előmenetelre. A kitöltők szerint nagy hátrányt jelentett a személyes kapcsolattartás hiánya, a laboratóriumok bezárása, illetve a konferenciák elmaradása. Az adatközlők előnyként felhozták, hogy több információ lett elérhető online, illetve több időt tudtak szakítani az elmélyült munkára. A konferenciákkal kapcsolatban előnyként jelent meg továbbá, hogy online formában sokan könnyebben tudtak részt venni rajtuk. A kérdőív kitért még egy esetleges következő vészhelyzet megoldási lehetőségeire is.

A konferencia utolsó programpontja a *Bevonódás és távolságtartás? Részvételi kutatás a járvány idején* című kerekasztal-beszélgetés volt. A témában **Fazakas Noémi**, **Kelemen Eszter**, **Petteri Laihonen**, és **Szerencsés Rita** osztották meg tapasztalataikat. A beszélgetést **Gáspár Judit** moderálta, aki legelőször egy rövid

bemutakozást kért a hozzászólóktól, illetve azt, hogy egy-egy történetet osszanak meg a részvételről, amelynek központi metaforája az otthon, illetve a ház.

Kelemen Eszter bemutatkozását követően egy szentendrei gimnázium kertjéhez kapcsolódó projektet mutatott be. Elmondta, hogy egy olyan udvarról van szó, amit az iskola tanulói nem használtak korábban. Egy projekt kapcsán merült fel az a központi dilemma, hogy előnyös lenne zöld területet kialakítani. Ezt követően elkezdtek egy akciókutatást, amiben létrehozta egy iskolakertet a zöld területen. Kifejtette, hogy a folyamatban kilencedikes diákokkal és tanáraikkal dolgoztak együtt, az elképzelésük az volt, hogy ez a munka mindig az aktuális kilencedikes évfolyamra hagyományozódik át, így beépül az iskola rendszerébe. Céljaik között szerepelt, hogy az egyes órákat ki lehessen vinni a kertbe. Hozzátette, hogy a kutatást végzők is hozzájárultak a munkához, együtt csinálták a kerttervet, az ásást, ültetést, így résztvevők és megfigyelők is voltak egy személyben. A folyamat kapcsán készítettek attitűdvizsgálatot, amelynek célja annak a kérdésnek a feltérképezése volt, hogy van-e változás a diákok természethez való viszonyában. Bár az attitűdvizsgálat nem mutatott változást, a tapasztalat mégis az volt, hogy az élményalapú oktatás során jobban rögzült a tananyag, illetve hogy a kert kiváló mediációs közeg lett.

Fazakas Noémi részt vesz a Csíkszeredai Bentlakáshoz kapcsolódó projektben. Elmondta, hogy a kutatók sosem jutottak be a házba, legfeljebb a tornácig, így felmerült a kérdés benne is, hogy mi kell ahhoz, hogy beljebb jussanak a kutatás során. Jelenleg két, egykori kollégista lány vesz részt a kutatásban, ők maguk alakítanak ki „miniprojektet” Moldvában.

Szerencsés Rita említette a Budapest100 projekt megvalósítását, illetve annak nehézségeit. Elmondta, hogy jelenleg egy másik program kapcsán az észak-magyarországi Romama Szociális Szövetkezettel dolgoznak, Tomoron. A program során egy régi parasztházat kezdtek el átalakítani, melynek egyik célja, hogy ott bejelentkezéssel éttermet működtessenek. Szerencsés Rita elmondta, hogy ők, illetve egyetemisták és a helyi közösség tagjai vettek részt a munkálatokban. A projekt első része az adott tér multifunkcionális kihasználása volt úgy, hogy a ház lehessen étterem, iroda és táncter is. Elmondta, hogy a fiatalok kerültek előtérbe a munka során, és a karantén alatt instagram-oldalt is indítottak.

Petteri Laihonen egy olyan programot mutatott be, amelynek a keretében egy többnyelvűség az iskolában témájú pilotkutatás indult, és ennek során az egyetem együttműködik más egyetemekkel, illetve civil szervezetekkel. Egy finnországi egyetem elsőéves hallgatói is részt vesznek benne egy kurzus keretein belül. Céljuk annak megvalósítása, hogy hetedikes és kilencedikes iskolások váljanak kutatókká, ők vizsgálják, hogy hogyan jelenik meg a többnyelvűség az életükben. Jelenleg az egyetemen távoktatás van, ugyanakkor ennek az elsőéves kurzusnak a hallgatói offline vesznek részt az órán. Az egyetem kiképezi a hallgatókat, ők pedig az iskolásokat. A folyamatban részt vevő kutatók magukat mentoroknak

tekintik, a hallgatókat tutoroknak nevezik, a kutató megnevezést pedig az iskolásokra használják. Több hátráltató tényező is felmerült, egyrészt a jelenlegi karantén, ami miatt egyes fázisokat el kellett halasztani; másrészt különböző technikai akadályok. Ezek miatt egyes csoportok messzebbre tudtak eljutni, mint mások.

Gáspár Judit ezt követően arra kérdezett rá, hogy a projektekben van-e olyan minta, ami a részvételi kutatásoknál közös, milyen sikereket, illetve kudarcokat éltek meg, mi a helyi igény, és mennyire hasznosak a résztvevők az adott helyi közösségnek. **Szerencsés Ritának** a kérdés kapcsán a tervezési fázist emelte ki: Észak-Magyarországon nem mondhatták ki azt, hogy ez egy kutatás, illetve a kutatói munkára is a tervező kifejezést használták. Elmondta, hogy egy év kellett ahhoz, hogy megbízzon bennük a helyi közösség, ezért először egy egyhetes programot szerveztek a gyerekeknek, ezt követően szántak rájuk a szülők is időt. **Petteri Laihonen** erre reflektálva elmondta, hogy náluk is fontos volt a megnevezések megváltoztatása, hogy ne legyen ijesztő az adott kifejezés. **Fazakas Noémi** is hasonló tapasztalatokról számolt be a bizalomépítés témájához kapcsolódóan. Kardinális pontnak nevezte ezt, kiemelve, hogy nagy csalódás volt, hogy nem volt lehetőségük folytatni a bizalom kiépítésének folyamatát. A bizalmi kérdés a volt diákokkal könnyebben működött. **Kelemen Eszter** elmondta, hogy ők coachként tekintettek magukra. Az iskola nagyon nyitott volt az irányukban, ők partnerei szerettek volna lenni az iskolásoknak, de az iskola intézménye annyira hierarchikus, hogy ez a tizenöt évesekkel nem működött, az egyetemisták ugyanakkor könnyen tudtak utat találni a gimnazistákhoz.

A konferencián elhangzott előadások és kerekasztal-beszélgetések egy részéről videófelvétel készült, amelyekhez a <http://lingart.elte.hu> oldalon lehet hozzáférést kérni, illetve közülük néhány közvetlenül is elérhető a honlapról.

TÓBISZ-HERTELENDY RÉKA
ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
hertelendyreka@gmail.com